

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДНСГБ НААНУ З ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

С.Д.Коваленко

Розкриваються основні моменти наукової діяльності відділу аспірантури і докторантури ДНСГБ НААНУ з питань підготовки кадрів вищої кваліфікації від початку заснування до сьогодні.

Ключові слова: наукова діяльність, бібліотека, аспірантура, докторантура, дисертація, спеціальність.

SSAL UNAAS SCIENTIFIC ACTIVITIES ON HIGHLY QUALIFIED SPECIALISTS EDUCATION

The basic moments of scientific activity of post-graduate and doctoral departments of the State Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine on highly qualified specialists education from inception to the present has been revealed.

Keywords: scientific activities, a library, postgraduate and doctorate, a dissertation, a specialty.

Початок нового тисячоліття Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України (ДНСГБ НААНУ) зустріла новим етапом свого розвитку, коли перейшла від надання бібліотечних послуг до підготовки фахівців вищої кваліфікації спочатку через аспірантуру, а потім докторантуру. Ця форма наукової діяльності не має аналогів ні в Україні, ні на пострадянському просторі, навіть в країнах Європи, які ще недавно входили до країн економічної взаємодопомоги. Лише Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського НАНУ – головна наукова книгозбірня, здійснює відповідну підготовку такого типу, але тільки відносно бібліотечної справи.

Завдяки розумінню Президії УААН на чолі з академіком М.В. Зубцем, з метою підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації для аграрної галузі на підставі постанови Президії УААН від 16.08.2001 р. (протокол № 12) та наказу Міністерства освіти і науки України № 695 від 22.10.2001 р. у Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці УААН (нині – ДНСГБ НААНУ) було відкрито аспірантуру зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки (історичні науки). Відповідно до наказу по Міністерству освіти і науки України від 5.05.2006 р. № 353, в аспірантурі бібліотеки відкрито спеціальність 06.04.01 – історія сільськогосподарських наук (сільськогосподарські науки). Згідно з наказом по Міністерству освіти і науки України від 24 жовтня 2007 р. № 945 у ДНСГБ УААН відкрито докторантуру з двох вищезазначених спеціальностей. Щорічно з Національною академією аграрних наук України укладається контракт на підготовку наукових кадрів через аспірантуру та докторантуру бібліотеки, де зафіксовані взаємозобов'язання та кількість коштів, відпущених академією на підготовку аспірантів та докторантів (стипендія, оплата наукового керівництва, оплата вступних іспитів та тощо).

Відділ аспірантури та докторантури з початку створення в своїй роботі керується головним документом «Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.1999 р. № 309 [1], а також статутом бібліотеки та відповідними законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указами Президента, наказами Національної академії аграрних наук України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства аграрної політики України, Національної академії наук України, постановами Кабінету Міністрів України, нормативними документами ВАК України, розпорядженнями директора бібліотеки тощо та щорічно звітується перед НААНУ.

На сьогоднішній день при аспірантурі та докторантурі ДНСГБ НААНУ за рахунок державного замовлення навчаються: 26 аспірантів стаціонарної та заочної форми навчання (9 з яких з відривом від виробництва і 17 – без відриву від виробництва), а також 20 здобувачів наукового ступеня кандидата історичних наук. Готують докторські дисертації за рахунок державного замовлення 2 здобувачі наукового ступеня доктора наук. Певний відсоток аспірантів, докторантів та здобувачів наукового ступеня навчаються за цільовим направленням наукових установ мережі НААНУ.

Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації у бібліотеці протягом 2002 – 2005 рр. проводилася за однією історичною спеціальністю: 07.00.07 – «історія науки і техніки», а з 2006 р. додалася «історія сільськогосподарських наук». Загальна кількість аспірантів на початок кожного поточного року становила: 2003 р. – 9 осіб, 2004 – 14, 2005 р. – 18, 2006 р. – 17, 2007 р. – 23, 2008 р. – 24, 2009 р. – 23 особи, 2010 р. – 25. У середньому щорічно до аспірантури бібліотеки вступають 7 осіб.

Теми кандидатських і докторських дисертацій затверджуються на засіданні вченої ради бібліотеки. Також вченою радою даються рекомендації дисертаційних робіт до захисту. Практично всі теми є складовою частиною державних науково-дослідних робіт, що закріплені за ДНСГБ НААНУ. Це підтверджує актуальність, невивченість, новизну досліджень, які проводяться під керівництвом Центру історії аграрної науки.

Щорічно, як правило, на початку літа, аспірантура подає пропозиції до НААНУ, вказуючи кількість аспірантів і докторантів, яких планує прийняти на навчання наступного року. У відповідь НААНУ розглядає запропонований план прийому до аспірантури. Після розгляду Академією протягом усіх років план доводиться нам листами, де відповідно до постанов Президії – затверджується.

Щорічно установа подає оголошення про прийом до аспірантури та докторантури у галузеві наукові видання. Зокрема, 2008 р. таке оголошення вийшло у № 9 «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України» [2], 2009 р. – у серпневому номері журналу «Вісник аграрної науки» [3].

Щорічно у грудні проходять вступні іспити. Для проведення прийому вступу до аспірантури в рахунок плану на майбутній рік створюється конкурсна комісія згідно з наказом по бібліотеці. Документи до аспірантури подаються до 30 листопада. За результатами вступних іспитів, на підставі рішення конкурсної комісії бібліотеки, згоди Президії НААНУ та наказу по ДНСГБ вступники зараховуються до аспірантури в рахунок плану прийому та обсягів фінансування на наступний рік. Із кожним аспірантом та докторантом підписується типова угода, оформлена відповідно до «Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» та Постанови Президії НААНУ, яка визначає умови взаємозобов'язання.

Підготовка наукових кадрів проводиться також у вигляді прикріплення до аспірантури як здобувачів наукового ступеня кандидата та доктора наук. За понад дев'ять років існування аспірантури здобувачами наукового ступеня кандидата наук було прикріплено і навчалися понад 70 осіб, а доктора наук – до 10.

Наукове керівництво аспірантів та консультування докторантів здійснюють фахівці, що працюють у системі НААНУ та наукових установах і вишах інших відомств.

Також на підставі наказу по бібліотеці та згідно з § 16, п.5 вищезазначеного «Положення...», у січні або лютому щорічно проводиться атестація аспірантів, докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата та доктора наук. Для цього створюється атестаційна комісія, що працює відповідно до встановленого графіка і порядку, і разом з методичною радою Центру історії аграрної науки проводить рецензування, затвердження річних звітів про виконання робочої програми з дисертаційних тем та виносить рішення про доцільність подальшого навчання. За невиконання індивідуальних планів роботи та неявку на атестацію аспіранти і докторанти відраховуються, про що сповіщається НААНУ і повертаються до Державного бюджету України витрачені на навчання кошти.

Позитивним аспектом у науковій діяльності ДНСГБ НААНУ є те, що вже шість років при бібліотеці функціонує спеціалізована вчена рада із захисту дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки. Щорічно на ній захищається в середньому 6 дисертацій. Нещодавно спецрада отримала право проводити разові захисти дисертацій за спеціальністю 06.04.01 – «історія сільськогосподарських наук». За весь термін існування на нашій спецраді було захищено понад 30 дисертацій, а всього при аспірантурі захищено понад 50. Зробивши контент-аналіз тем, підготовлених і захищених при аспірантурі ДНСГБ НААНУ дисертацій, стає зрозумілим умовний поділ їх на окремі напрями при загальному агро-біолого-бібліотечному об'єднуючому факторі. До нього потрібно віднести ще один важливий момент, пов'язаний із основною діяльністю ДНСГБ НААНУ як галузевого депозитарію сільськогосподарської та лісотехнічної літератури. Всі дисертації базувалися на широкому використанні, окрім архівних матеріалів, фондів бібліотеки [4].

ДНСГБ НААНУ має право приймати кандидатські іспити зі спеціальностей «історія науки і техніки» та «історія сільськогосподарських наук». У зв'язку зі змінами, внесеними Вищою атестаційною комісією України до порядку «Присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», з 2009 р. кожен здобувач, який не має повної вищої освіти в галузі історичних наук, повинен додатково скласти не менше двох кандидатських іспитів, визначених обов'язковими спеціалізованою вченою радою, до якої подано до захисту дисертація. Кожен додатковий кандидатський іспит складається в тій науковій установі чи виші, де існує аспірантура з визначеної спеціальності.

Також варто зазначити, що кожен рік відбувається випуск аспірантів (у середньому 2 особи стаціонарної форми навчання та 3 заочної). Як правило, випускники залишаються працювати в установах системи НААНУ, для яких проходять підготовку. До речі, відповідно до укладених угод, вони мають відпрацювати в них 3 роки. Мають місце такі випадки, що деякі фахівці вищої кваліфікації йдуть працювати в інші місця, тільки-но закінчують аспірантуру і захищають дисертації. На жаль, такі моменти виникають в основному через фінансові і матеріальні труднощі молодих спеціалістів. Водночас щорічно кілька аспірантів захищають свої дисертації раніше встановленого терміну. Після закінчення аспірантури видається «Свідоцтво про закінчення аспірантури» встановленого НААНУ зразка.

На сьогодні науковий потенціал бібліотеки нараховує 28 кандидатів наук, значний відсоток яких підготовлено у нас. Для порівняння – на час відкриття аспірантури їх працювало всього кілька.

ДНСГБ НААНУ багато років творчо співпрацює у справі підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М. Доброва Національної академії наук України, Центром українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, з Державним вищим навчальним закладом «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» [5].

Відродно, що наукові здобутки аспірантів і докторантів ДНСГБ НААНУ на історичній ниві дослідництва були відзначені державою. Стипендію Української академії аграрних наук 2002 р. отримала С.Д. Коваленко Стипендіатами Кабінету Міністрів України у період 2003-2009 рр. стали О.П. Анікіна, С.Д. Коваленко, А.С. Білоцерківська, також деякі аспіранти і докторанти одержали відомчі відзнаки Мінагрополітики України [6].

Отож, відділ аспірантури і докторантури ДНСГБ НААНУ, з кожним роком накопичуючи досвід роботи, намагається успішно і на високому рівні працювати з питань підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації для розвитку агропромислового виробництва на благо процвітання нашої держави.

Використана література

1. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.1999 р. № 309 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 9. – 16 с.
2. Оголошення [Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук оголошує прийом в аспірантуру з відривом і без відриву від виробництва та докторантуру з відривом від виробництва] // Бюлетень ВАК України. – 2008. – № 9. – С. 46.
3. Оголошення [Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук оголошує прийом до аспірантури на 2010 рік з відривом і без відриву від виробництва] // Вісник аграрної науки. – 2009. – серпень. – С. 81.
4. Вергунов В. А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення / В.А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2007. – С. 132. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії». Кн. 20).
5. Коваленко С.Д. Вивчення історії освіти, науки і техніки у Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці УААН / С.Д. Коваленко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 17-18 травня 2005 р. – К., 2005. – Ч.1. – С. 74-76.
6. Вергунов В.А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення / В.А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2007. – С. 133. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії». Кн. 20).